

Sukcesja w biznesie

czyli jak zapewnić trwałość firmy oraz
zabezpieczyć naszą rodzinę

Czym jest sukcesja w biznesie?

Sukcesja w biznesie jest rozumiana jako przekazanie kierowania firmą przez założyciela – właściciela następcy, którym może być albo członek rodziny albo osoba spoza rodziny (zawodowy menedżer).

Temat sukcesji, i związanego z nią planowania sukcesyjnego, jest zagadnieniem wielowymiarowym i złożonym, które na wielu płaszczyznach, które w wielu aspektach przenikają się.

Sukcesja nie jest jednorazowym wydarzeniem, lecz długofalowym **procesem**, często trwającym kilka lat, zwłaszcza jeśli dotyczy firm rodzinnych.

O sukcesji możemy także mówić z punktu widzenia momentu, w którym może ona zostać przeprowadzona. W tym zakresie sukcesja może mieć miejsce **za naszego życia** (przekazanie „władzy” sukcesorom oraz przejście na emeryturę), jak i **po naszej śmierci**, co najczęściej ma miejsce w przypadku, gdy właściciel chce jak najdłużej pozostać zaangażowanym w prowadzenie swojego biznesu (tutaj najistotniejszą rolę odgrywa planowanie spadkowe).

Planowanie sukcesyjne

W zależności od tego czy chcielibyśmy zabezpieczyć ciągłość naszego biznesu na wypadek nagłej śmierci naszej bądź naszego wspólnika czy może zaplanować nasze odejście na emeryturę, na wstępnym etapie musimy zastanowić się nad naszą „startową” sytuacją, w tym m.in. udzielić sobie odpowiedzi np. na następujące pytania:

PYTANIA

Jak długo chcę być aktywny zawodowo?

Czy już teraz powinienem zacząć przygotowywać firmę na moje przejście na emeryturę?

Czy w mojej rodzinie jest osoba, której mogę przekazać dalsze prowadzenie mojego biznesu i która zadba o firmę, gdy odejdę?

Co chcę robić po przekazaniu „władzy”? Czy chcę nadal uczestniczyć w życiu firmy, zaangażować się w nowe przedsięwzięcie biznesowe, a może po prostu realizować moje pasje? Czy będę miał na to wystarczające fundusze?

Czy wiem co stanie się z moim biznesem w przypadku mojej śmierci bądź śmierci mojego wspólnika?

Czy odpowiednio zabezpieczyłem moich bliskich?

Czy będę w stanie sprawnie prowadzić firmę z rodziną mojego zmarłego wspólnika?

Czy moja firma jest przygotowana na rozliczenie pomiędzy spadkobiercami lub rodziną zmarłego wspólnika, a jeśli nie to jak zapewnić odpowiednie środki na spłatę?

Które rozwiązanie będzie najkorzystniejsze z podatkowego punktu widzenia?

Sukcesja za życia

Sukcesja za życia

Sukcesja za życia ma na celu strategiczne zaplanowanie oraz przeprowadzenie procesu przekazania biznesu wybranemu sukcesorowi jeszcze za życia przedsiębiorcy.

*Jest to swego rodzaju transfer
międzypokoleniowy naszego biznesu.*

Jedną z jego najistotniejszych zalet, jest **wpływ na osobę sukcesora** oraz możliwość przygotowania go do zarządzania naszym biznesem. Nawet najlepiej funkcjonujące przedsiębiorstwo może nie przetrwać sytuacji, w której właścicielem zostaje osoba całkowicie nieprzygotowana do jego prowadzenia oraz nie znająca specyfiki jego funkcjonowania.

W wyniku sukcesji przedsiębiorca może całkowicie wycofać się z prowadzenia firmy na rzecz swoich sukcesorów bądź przejść na pozycję pozwalającą na zaangażowanie w jej działalność w mniejszym zakresie (np. sprawowanie funkcji **członka rady nadzorczej**).

Nawet jednak jeśli nie chcemy za naszego życia przekazywać kierownictwa nad naszym biznesem sukcesorowi, warto już teraz zastanowić się nad zaangażowaniem go w życie i działalność firmy.

WSKAZÓWKA

Planowanie sukcesji w ramach **firmy rodzinnej** ma przy tym szczególny wymiar. Jest bowiem procesem obejmującym nie tylko kwestie prawne, podatkowe czy finansowe, lecz przede wszystkim procesem o bardziej osobistym charakterze, którego celem jest przekazanie wiedzy i doświadczenia przedsiębiorcy oraz wartości tworzących fundament jego firmy, a także wymaga uwzględnienia interesów wszystkich członków rodziny. To proces, który wymaga **cierpliwości, zaufania** oraz **otwartości na dyskusję**.

W zależności od potrzeb i oczekiwań właściciela, dostępne są różnorodne rozwiązania.

Sukcesja za życia

Sukcesja w ramach rodziny nie zawsze będzie jednak możliwa. Okazać się bowiem może, że w naszej rodzinie nie ma osoby, która mogłaby być sukcesorem bądź też osoba, którą widzielibyśmy w roli naszego następcy, nie jest tym zainteresowana. Im szybciej kwestia ta zostanie wyjaśniona, tym szybciej będziemy mogli podjąć działania mające na celu zapewnienie sukcesora zewnętrznego bądź takie, które zapewnią trwałość firmy i/lub zabezpieczą naszą rodzinę.

Family office

Sprzedaż naszego biznesu nie jest w tym przypadku koniecznym rozwiązaniem. W dzisiejszych czasach przedsiębiorca ma do dyspozycji wiele, także innowacyjnych, rozwiązań. Jednym z nich jest skorzystanie z usług tzw. **family office** – podmiotu zrzeszającego specjalistów z takich branż, jak prawo, podatki, zarządzanie, finansowe oraz profesjonalnie przygotowanego do zarządzania przedsiębiorstwem w imieniu właściciela lub jego rodziny.

Fundacja rodzinna

Coraz popularniejsze są również rozwiązania oparte o systemy prawne innych krajów, umożliwiające np. utworzenie **fundacji rodzinnej**, której statutowym zadaniem jest kontynuacja działalności twórcy fundacji po jego śmierci oraz zapewnienie ochrony, także finansowej, członkom jego rodziny. Można skorzystać również z tzw. **usług powiernictwa** (trust), przeznaczonych do zarządzania majątkiem w razie śmierci, i w ramach których spadkodawca może bardzo szczegółowo określić sposób i warunki przekazania majątku poszczególnym członkom rodziny.

Usługi powiernictwa

Planowanie spadkowe

Planowanie spadkowe jest z kolei pojęciem węższym, niż planowanie sukcesyjne, gdyż ma głównie na celu zaplanowanie konsekwencji naszej śmierci.

Z czysto biznesowego punktu widzenia planowanie spadkowe obejmuje działania zmierzające do zapewnienia ciągłości prowadzonej przez nas działalności. Na tym aspekcie skupiamy się w niniejszym opracowaniu.

Należy mieć jednak świadomość, że planowanie spadkowe rozumiane kompleksowo ma także na celu odpowiednie zabezpieczenie członków najbliższej rodziny, tak aby nasze odejście nie pozostawiło ich z dodatkowymi problemami i zmartwieniami w tej, i tak już trudnej, sytuacji.

Wartość planu na wypadek śmierci, opracowanego z odpowiednim wyprzedzeniem, ujawnia się szczególnie w przypadku, gdy nasze odejście jest nagłe i niespodziewane.

Art. 922 > *§ 1. Prawa i obowiązki majątkowe zmarłego (tzw. spadek) przechodzą z chwilą jego śmierci na jedną lub kilka osób stosownie do przepisów księgi niniejszej.*

§ 2. Nie należą do spadku prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego osobą, jak również prawa, które z chwilą jego śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami.

Art. 924 > *Spadek otwiera się z chwilą śmierci spadkodawcy.*

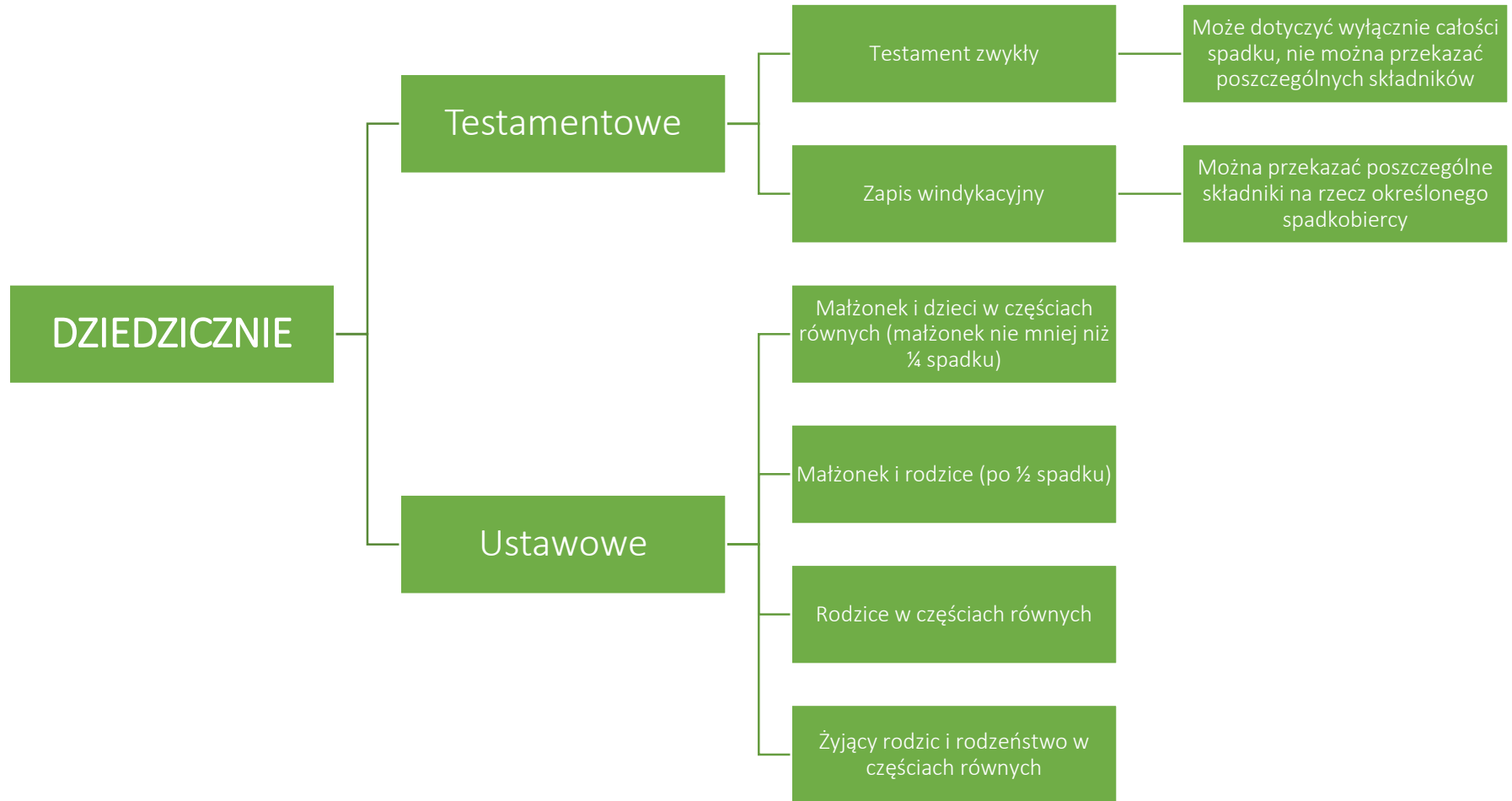
Art. 925 > *Spadkobierca nabywa spadek z chwilą otwarcia spadku.*

UWAGA!

Nabycie spadku w chwili jego otwarcia ma charakter **tymczasowy**, skutki prawne nabycia mogą być zniweczone bądź wolą uprawnionego, w razie odrzucenia spadku lub orzeczeniem sądu, w razie uznania za niegodnego dziedziczenia. Ostateczny krąg spadkobierców ustala postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku.

Do czasu postanowienia sądu o nabyciu spadku oraz dokonania działu spadku przedsiębiorstwo należące do zmarłego wchodzi do masy spadkowej, a zarząd majątkiem spadkowym sprawują łącznie **wszyscy spadkobiercy**. Do momentu działu spadku spadkobiercom nie przysługuje wyłączny tytuł własności do żadnego ze składników przedsiębiorstwa, gdyż każdy składnik jest współwłasnością wszystkich spadkobierców.

Dziedziczenie

Zachowek

Zachowek jest **instytucją prawa spadkowego**, związaną z dziedziczeniem testamentowym i zabezpieczającą interesy tych spadkobierców ustawowych (zstępnych, małżonka i rodziców spadkodawcy), którzy z różnych względów zostali przez spadkodawcę pominięci w testamencie.

Zachowek jest uprawnieniem spadkobiercy ustawowego do części udziału w spadku, który przypadłby mu, gdyby spadkodawca nie pozostawił testamentu. Wysokość zachowku uzależniona jest od sytuacji spadkobiercy i wynosi zasadniczo **połowę** wartości tego udziału, a jeżeli uprawniony spadkobierca jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni - **dwie trzecie** wartości udziału spadkowego.

Instytucja ta jest niesłusznie marginalizowana, co powoduje, że wiele osób nie ma świadomości konsekwencji istnienia roszczeń o zachowek. A te mogą mieć bardzo istotny (i negatywny) wpływ na sytuację naszego spadkobiercy.

WSKAZÓWKI

Kiedy w praktyce roszczenie o zachowek może okazać się problemem dla naszego sukcesora?

Przed wszystkim w przypadku, gdy nasze przedsiębiorstwo bądź udziały w spółce stanowią większość spadku i na mocy testamentu przekazywane są jednemu ze spadkobierców. Za życia spadkodawcy taka decyzja może być akceptowana przez spadkobierców. Czy mamy jednak pewność, że po naszej śmierci nie będą oni oceniać tej decyzji odmiennie? Praktyka pokazuje niestety, że sytuacja, w której jeden ze spadkobierców dziedziczy np. 90% spadku, zaś pozostali spadkobiercy dzielą między siebie 10%, bardzo łatwo przerodzić się może w otwarty konflikt pomiędzy spadkobiercami. Co jeśli w takiej sytuacji nasz sukcesor będzie zmuszony będzie do spłaty pozostałych spadkobierców? Czy będzie posiadać na to wystarczające środki czy też celem zaspokojenia roszczeń o zachowek zmuszony będzie częściowo spieniężyć (a w najgorszym wypadku zlikwidować) odziedziczony biznes?

Pamiętajmy, że planowanie spadkowe to nie tylko zabezpieczenie ciągłości naszego biznesu, ale także właściwe zabezpieczenie ewentualnych roszczeń obciążających naszego sukcesora.

Czy na pewno wiesz jak Twoja śmierć wpłynie na Twój biznes?

Konsekwencje naszej śmierci będą odmienne w zależności od **formy**, w jakiej prowadzimy działalność gospodarczą.

Ogólną zasadą jest, że im bardziej sformalizowana forma prowadzenia działalności, tym mniejsze skutki wywiera nasza śmierć. Kierując się tą zasadą można wysnuć słuszny wniosek, iż prowadzenie działalności na podstawie wpisu do ewidencji może pociągać za sobą bardzo negatywne skutki (o czym trochę bardziej szczegółowo piszemy w dalszej części).

W przypadku prowadzenia działalności w formie spółki prawa handlowego planowanie spadkowe powinno przebiegać dwutorowo.

Aby bowiem właściwie zabezpieczyć **ciągłość naszego biznesu** konieczne jest uwzględnienie zarówno ogólny przepisów prawa spadkowego, jak i przepisów Kodeksu spółek handlowych odnoszących się do poszczególnych typów spółek. Zastosowanie rozwiązań wyłącznie z zakresu cywilnego prawa spadkowego nie zawsze zagwarantuje wstąpienie naszego spadkobiercy bądź spadkobierców do spółki, w której byliśmy współnikiem.

A close-up photograph of a person's hand giving a thumbs-up gesture. The person is wearing a dark blue suit jacket over a light-colored, possibly cream or yellow, shirt. The background is a plain, light color. The text "Jednoosobowa działalność gospodarcza" is overlaid on the right side of the image in a white, sans-serif font.

Jednoosobowa
działalność
gospodarcza

Jednoosobowa działalność gospodarcza

✗ MIT:

Działalność zmarłego przedsiębiorcy już następnego dnia po śmierci mogą dalej prowadzić jego spadkobiercy.

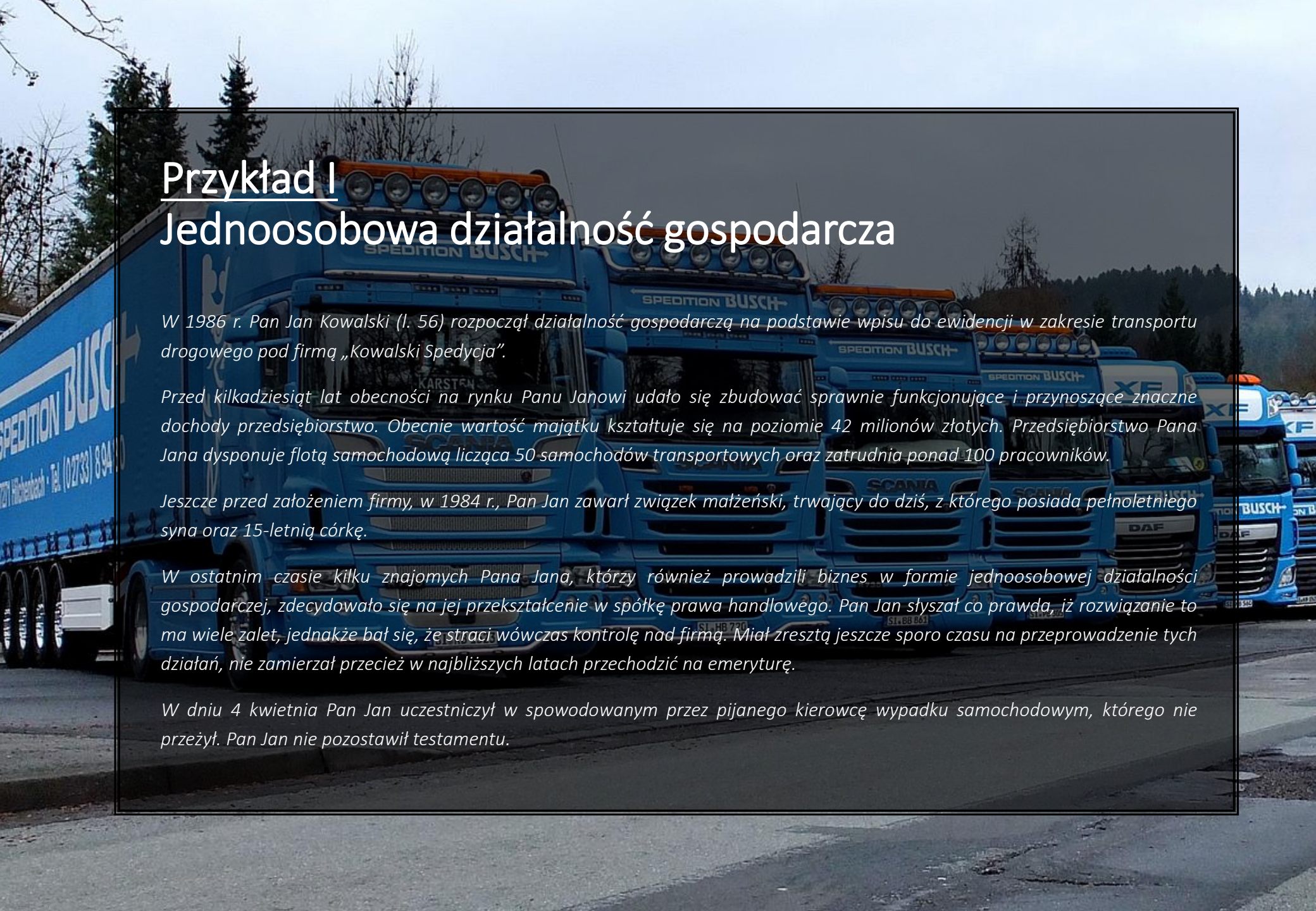
Osiągnięcie takiego efektu jest owszem możliwe, ale tylko w nielicznych sytuacjach i tylko jeśli odpowiednio zadbamy o to wcześniej. Mimo, że prawie 70% polskich przedsiębiorców działa na podstawie wpisu do ewidencji (często to to ogromne przedsiębiorstwa), świadomość konsekwencji śmierci właściciela jest bardzo niska, a przekonanie, iż już następnego dnia po jego śmierci „firmę” może dalej prowadzić, niejako z automatu, syn czy żona, niestety powszechne.

✓ FAKT:

Jednoosobowa działalność gospodarcza nie ma zdolności sukcesyjnej.

Jednoosobowa działalność gospodarcza jest w obecnym stanie prawnym najmniej bezpieczną formą prowadzenia działalności, a niepodjęcie w odpowiednim momencie działań mających na celu zabezpieczenie ciągłości przedsiębiorstwa po naszej śmierci może niestety skończyć się zakończeniem działalności.

Konsekwencje śmierci przedsiębiorcy działającego na podstawie wpisu do ewidencji przedstawimy Państwu na przykładzie poniżej.

Przykład I Jednoosobowa działalność gospodarcza

W 1986 r. Pan Jan Kowalski (l. 56) rozpoczął działalność gospodarczą na podstawie wpisu do ewidencji w zakresie transportu drogowego pod firmą „Kowalski Spedycja”.

Przed kilkadziesiąt lat obecności na rynku Panu Janowi udało się zbudować sprawnie funkcjonujące i przynoszące znaczne dochody przedsiębiorstwo. Obecnie wartość majątku kształtuje się na poziomie 42 milionów złotych. Przedsiębiorstwo Pana Jana dysponuje flotą samochodową liczącą 50 samochodów transportowych oraz zatrudnia ponad 100 pracowników.

Jeszcze przed założeniem firmy, w 1984 r., Pan Jan zawarł związek małżeński, trwający do dziś, z którego posiada pełnoletniego syna oraz 15-letnią córkę.

W ostatnim czasie kilku znajomych Pana Jana, którzy również prowadzili biznes w formie jednoosobowej działalności gospodarczej, zdecydowało się na jej przekształcenie w spółkę prawa handlowego. Pan Jan słyszał co prawda, iż rozwiązanie to ma wiele zalet, jednakże bał się, że straci wówczas kontrolę nad firmą. Miał zresztą jeszcze sporo czasu na przeprowadzenie tych działań, nie zamierzał przecież w najbliższych latach przechodzić na emeryturę.

W dniu 4 kwietnia Pan Jan uczestniczył w spowodowanym przez pijanego kierowcę wypadku samochodowym, którego nie przeżył. Pan Jan nie pozostawił testamentu.

Przedsiębiorca ≠ Przedsiębiorstwo

Powszechnym błędem jest dokonywanie rozgraniczenia pomiędzy przedsiębiorcą (osobą fizyczną) a prowadzonym przez niego działalnością.

W praktyce, w sytuacji, gdy przestaje istnieć przedsiębiorca, to przestaje istnieć także prowadzona przez niego działalność, gdyż najważniejsze elementy ją tworzące nie podlegają dziedziczeniu. Nie istnieje możliwość nabycia jednoosobowej działalności w całości za pomocą dziedziczenia.

W rezultacie do spadku po zmarłym przedsiębiorcy wchodzi **przedsiębiorstwo** prowadzone przez zmarłego, jednak rozumiane tylko jako zespół składników materialnych i niematerialnych.

Dziedziczeniu nie podlega natomiast:

- Firma (nazwa)** > przedsiębiorstwa, gdyż zgodnie z przepisami musi zawierać imię i nazwisko przedsiębiorcy,
- Decyzje administracyjne** > wygasają one z chwilą śmierci przedsiębiorcy (dotyczy to w szczególności nr NIP i REGON, wszelkich licencji, zezwoleń oraz koncesji).

WSKAZÓWKA

Aby działalność przedsiębiorstwa zmarłego przedsiębiorcy mogła być kontynuowana po jego śmierci, osoba przejmująca przedsiębiorstwo musi posiadać status przedsiębiorcy (wpis do CEIDG) oraz własny NIP i REGON. Przedsiębiorstwo zmarłego przedsiębiorcy może być dalej prowadzone przez jednego spadkobiercę bądź przez większą liczbę spadkobierców w formie np. spółki cywilnej (wówczas jednak każdy ze spadkobierców musi być przedsiębiorcą).

Przedsiębiorca ≠ Przedsiębiorstwo

Ponadto śmierć przedsiębiorcy niesie bądź może nieść za sobą następujące konsekwencje:

- > wygasają udzielone **pełnomocnictwa** (np. dla księgowej czy kadrowej),
- > wygasają **umowy zlecenia** i o świadczenie usług, w zakresie których zmarły był zleceniobiorcą (jeżeli umowa nie zawierała zapobiegających temu zapisów),
- > **umowy o pracę** – jeżeli nie dojdzie do przejścia zakładu pracy na nowego pracodawcę w rozumieniu art. 23[1] Kodeksu pracy (tj. jeżeli spadkobiercy niezwłocznie nie przejmą do prowadzenia przedsiębiorstwa zmarłego), to umowy o pracę wygasają, a po stronie pracowników powstaje roszczenie o wypłatę odszkodowania w wysokości wynagrodzenia za okres wypowiedzenia,
- > **umowy kredytu i leasingu** zawarte w ramach działalności – obowiązek spłaty przechodzi na spadkobierców, jednak bardzo często cała kwota kredytu lub leasingu stawiane są w stan natychmiastowej wymagalności. W praktyce odnowienie kredytu przez spadkobiercę kontynuującego biznes spadkodawcy oznacza ponowne przeprowadzenie całej procedury kredytowej,
- > **dotacje unijne** – bardzo często w umowie zapisany jest wymóg prowadzenia przez beneficjenta działalności przez określony czas, w przypadku niespełnienia tego wymogu powstaje obowiązek zwrotu dotacji,
- > blokowane są **rachunki bankowe** – nie można przelewać wynagrodzeń, regulować płatności na rzecz Urzędu Skarbowego i ZUS etc.

Wybrane podatkowe aspekty śmierci podatnika

Na gruncie prawa podatkowego śmierć przedsiębiorcy, dla spadkobierców zamierzających kontynuować prowadzenie jego przedsiębiorstwa, wiąże się z poniższymi konsekwencjami:

- > spadkobiercy ponoszą **odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe zmarłego przedsiębiorcy**, w tym za odsetki od zaległości podatkowych oraz zaliczki na podatek niewpłacone w terminie przez spadkodawcę pełniącego funkcję płatnika;
- > problematyczne jest skorzystanie przez spadkobierców z **prawa do odliczenia lub zwrotu VAT** w przypadku faktur wystawionych na zmarłego podatnika już po jego śmierci;
- > podobnie fakt **niewystawienia przez zmarłego podatnika faktur**, które miały dokumentować wykonaną przez niego sprzedaż, może rodzić negatywne konsekwencje dla spadkobierców.

Dodatkowa komplikacja wspólność majątkowa małżeńska

Z chwilą zawarcia małżeństwa powstaje między małżonkami z mocy ustawy wspólność majątkowa (wspólność ustawowa), natomiast **majątek wspólny** obejmuje przedmioty majątkowe nabyte w czasie trwania małżeństwa przez oboje małżonków lub przez jednego z nich.

Jeżeli zatem działalność gospodarcza została zarejestrowana przez jednego z małżonków już po ślubie, a składniki majątkowe (np. maszyny, samochody etc.) zostały nabyte ze środków pochodzących z majątku wspólnego (np. ze wspólnych oszczędności czy dochodów z majątku wspólnego), to stanowią one **współwłasność obu małżonków**.

Jest to tzw. współwłasność łączna (niepodzielna), w przypadku której zasadą jest, że udziały małżonków w majątku wspólnym są **równe**. Nie jest w takim przypadku możliwe przekazanie przedsiębiorstwa w drodze darowizny (a więc za życia) czy w formie zapisu windykacyjnego, gdyż darczyńca (spadkodawca) musi dysponować całością przedsiębiorstwa. Dopiero z chwilą śmierci jednego z małżonków wspólność majątkowa ulega swoistemu podziałowi.

W praktyce oznacza to, że ich majątek (w tym przedsiębiorstwo) dzieli się na **dwie części**, z których jedna stanowi własność małżonka pozostałego przy życiu, a druga część wchodzi w skład spadku po zmarłym małżonku i - jeżeli nie zostały sporządzone odpowiednie testamenty - podlega dziedziczeniu na zasadach ogólnych. W konsekwencji przedsiębiorstwo może stać się własnością kilku osób (tzw. współwłasność w częściach ułamkowych) rodząc konieczność wspólnego podejmowania decyzji, a w najgorszym wypadku paraliżując funkcjonowanie przedsiębiorstwa.

UWAGA!

Powyższy problem nie powstaje wyłącznie w przypadku śmierci tego z małżonków, który prowadził działalność gospodarczą, ale także w przypadku śmierci małżonka przedsiębiorcy.

Czy kontynuowanie działalności jednoosobowego przedsiębiorcy jest zatem w ogóle możliwe?

Teoretycznie tak. Praktycznie jest to obarczone stosunkowo wysokim ryzykiem niepowodzenia. Pytaniem jest również – czy warto?

Kontynuowanie „działalności” przez spadkobiercę nie uchroni przed utratą tych elementów działalności, które wygasają wraz ze śmiercią przedsiębiorcy, i które jego następca musi uzyskać bądź posiadać we własnym zakresie (decyzje administracyjne, kredyty etc.).

Jeśli spadkobierca chce prowadzić działalność w tym samym zakresie, musi mieć ponadto prawo do dysponowania całym przedsiębiorstwem zmarłego.

Jeżeli spadkobiercom uda się sprawnie przeprowadzić postępowanie spadkowe oraz dział spadku, to dalsze prowadzenie przedsiębiorstwa spadkodawcy jest możliwe (nie jest to jednak ta sama działalność, lecz **nowa działalność** na bazie majątku zmarłego przedsiębiorcy). Sprawnie przeprowadzone postępowanie spadkowe również wymaga jednak poczynienia określonych przygotowań jeszcze przed naszą śmiercią.

Niestety nikt jednak nie zagwarantuje Państwu w takim przypadku, czy **bank** udzielający kredytu nie uzna, że spadkobierca kontynuujący działalność zmarłego przedsiębiorcy nie daje gwarancji dalszej spłaty kredytu w ratach i zażąda natychmiastowej spłaty całości kredytu. Nie ma także gwarancji, że dotychczasowi kontrahenci będą skłonni do udzielenia **kredytu kupieckiego** spadkobiercy zmarłego przedsiębiorcy. To jak do kwestii kontynuacji działalności podejść organy podatkowe jest odrębną kwestią.

Czy kontynuowanie działalności jednoosobowego przedsiębiorcy jest zatem w ogóle możliwe?

Sprawa komplikuje się jeśli szybkie załatwienie formalności spadkowych nie jest możliwe. Zobrazujmy to na przykładzie Pana Jana, który jak wiemy nie pozostawił testamentu. Oznacza to, że spadek po nim – na podstawie ustawy - dziedziczą żona, syn oraz córka, każde z nich po 1/3 spadku. Do spadku wchodzi jednak wyłącznie **połowa przedsiębiorstwa**, gdyż Pan Jan zarejestrował działalność już po ślubie, a w jego małżeństwie obowiązywał ustrój wspólności małżeńskiej.

Ponadto, jako, że jeden ze spadkobierców jest **małoletni**, konieczne będzie przeprowadzenie postępowania spadkowego przed sądem, gdyż na przyjęcie spadku przez małoletnią córkę niezbędne będzie uzyskanie **zgody sądu opiekuńczego**. To z kolei wymaga czasu, tym bardziej, że sąd najpewniej zarządzi sporządzenie spisu inwentarza przez powołanego komornika (jeśli w skład spadku wchodzi nieruchomości dodatkowo konieczne będzie powołanie biegłego rzeczoznawcy majątkowego).

WSKAZÓWKA

Pamiętajmy też, że „firma” w potocznym rozumieniu, to nie tylko składniki majątkowe i niemajątkowe, ale także elementy osobowe – **pracownicy, kontrahenci, klienci**. Jeżeli spadkobiercom nie uda się uporządkować spraw spadkowych oraz pozostałych formalności w krótkim czasie po śmierci przedsiębiorcy, to czy mamy gwarancję, że klienci będą skłonni czekać do czasu, aż się z nimi uporają czy też może przejdą do konkurencji? A jeśli działalność przedsiębiorstwa zostanie podjęta po kilkumiesięcznej przerwie od śmierci pracodawcy to czy można tu jeszcze w ogóle mówić o przejściu zakładu pracy czy też może umowy o pracę już wygasły?

Możliwe rozwiązania

To niestety tylko nieliczne przykłady zagrożeń związanych z prowadzeniem działalności na podstawie wpisu do ewidencji.

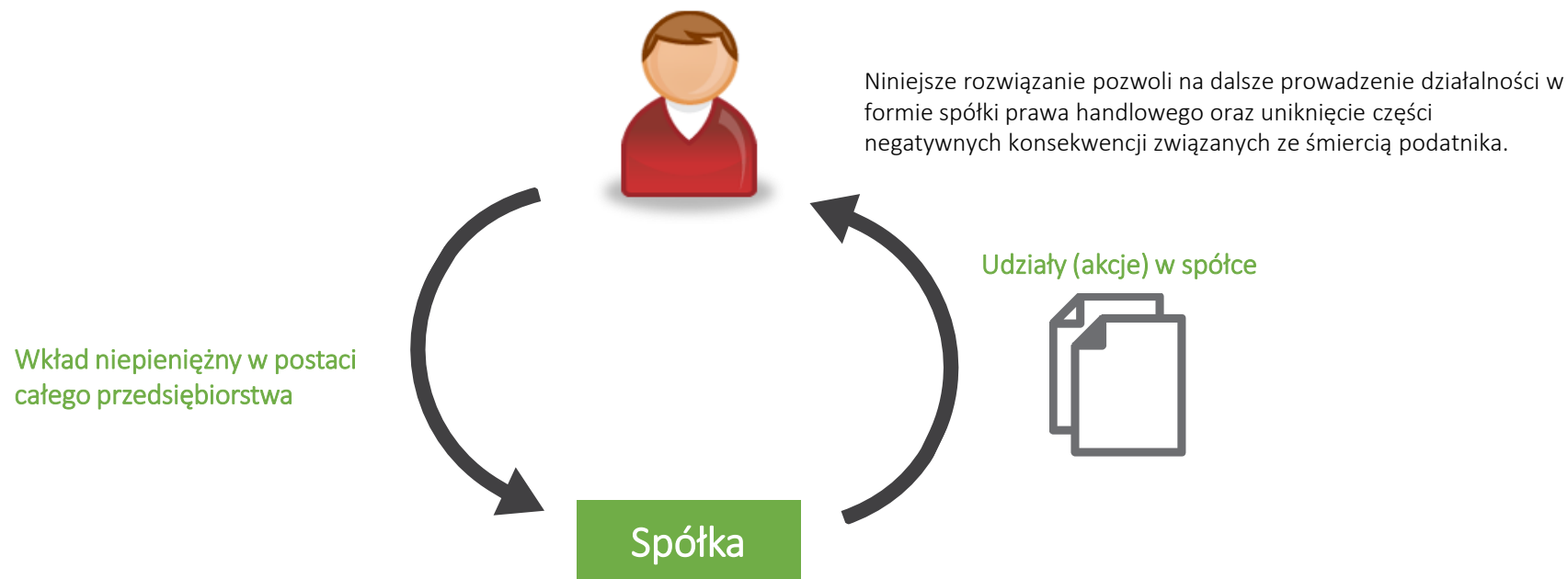
Nie jest to jednak sytuacja bez wyjścia, a raczej kwestia naszej świadomości. Praktyka oraz obowiązujące przepisy oferują obecnie liczne rozwiązania pozwalające na zminimalizowanie tych zagrożeń oraz zabezpieczenie naszego biznesu oraz majątku prywatnego.

Wybrane scenariusze postępowania:

- > **Aport** przedsiębiorstwa do spółki prawa handlowego
- > **Przekształcenie** przedsiębiorcy w spółkę kapitałową
- > **Wydzielenie nieruchomości** z działalności operacyjnej
- > Podniesienie wartości (**step-up**) udziałów

Każde z powyższych rozwiązań posiada określone zalety, w tym także podatkowe, jak i wady. W niniejszej prezentacji chcemy Państwu jedynie zasygnalizować istniejące możliwości.

Aport przedsiębiorstwa podatnika do spółki prawa handlowego

Przekształcenie przedsiębiorcy w spółkę kapitałową

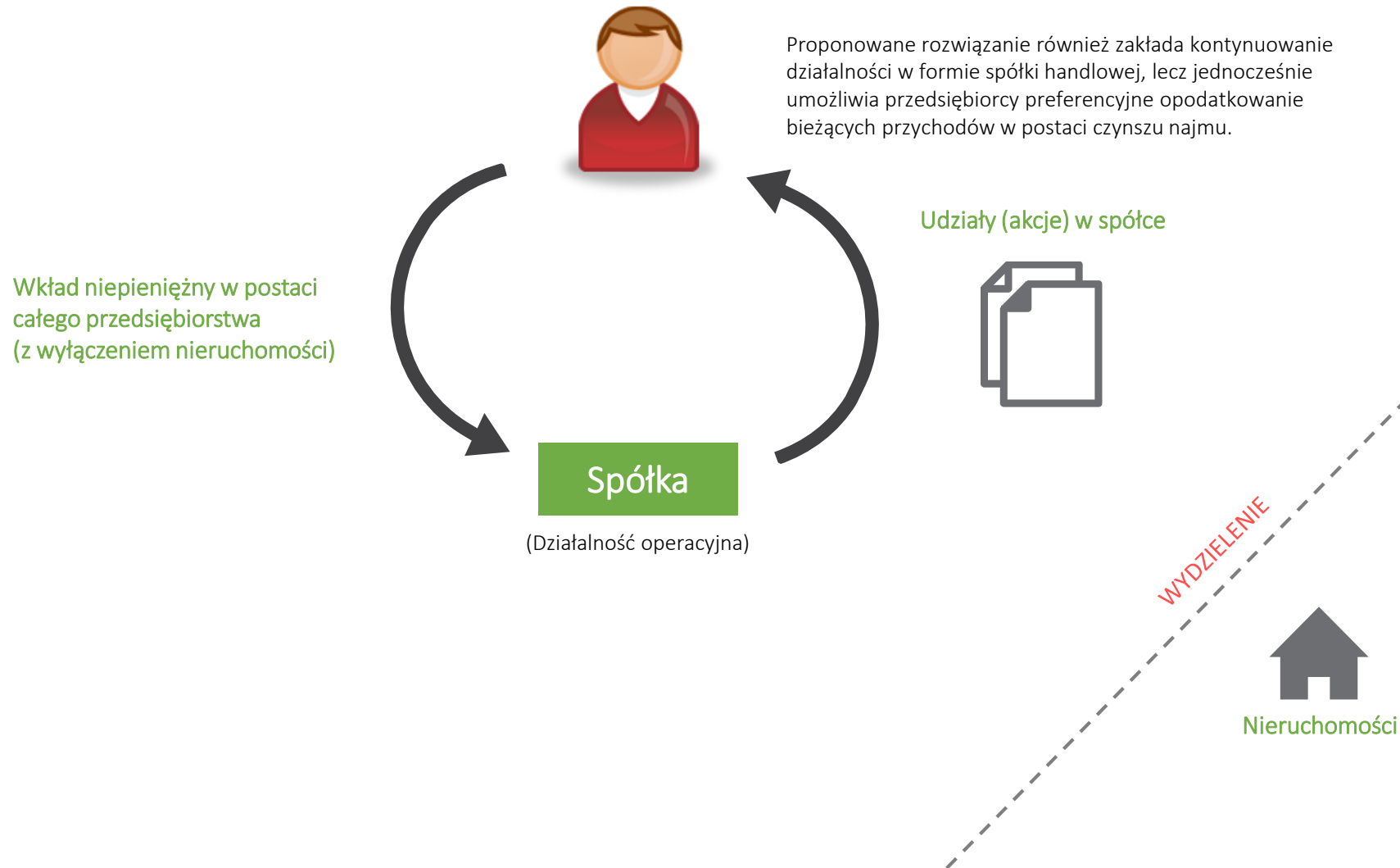
Po przekształceniu działalność gospodarcza jest kontynuowana w formie spółki kapitałowej.

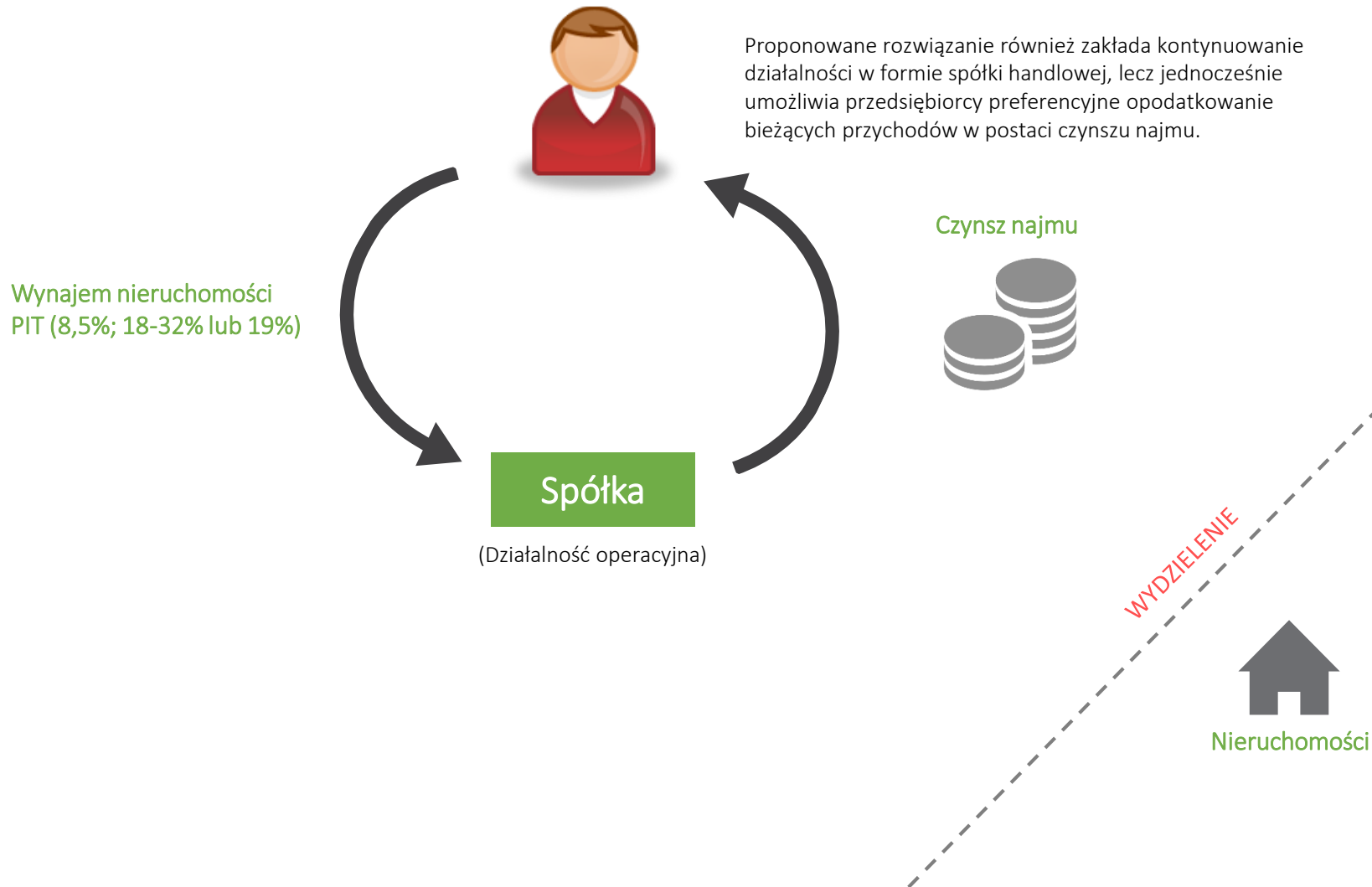
Spółka

- > Nowy NIP
- > Spółka wstępuje w prawa przedsiębiorcy

Wydzielenie nieruchomości z działalności operacyjnej (1)

Wydzielenie nieruchomości z działalności operacyjnej (2)

Spółka cywilna

Omawiając skutki śmierci przedsiębiorcy prowadzącego działalność gospodarczą na podstawie wpisu do ewidencji warto również w kilku słowach odnieść się do zagadnienia spółki cywilnej.

Spółka cywilna to nic innego jak **umowa** zawarta pomiędzy co najmniej dwoma przedsiębiorcami, w ramach której zobowiązują się oni do wspólnego prowadzenia działalności.

Zawarcie umowy spółki cywilnej nie tworzy nowego, samodzielnego podmiotu prawa. **Podmiotami prawa są nadal wspólnicy spółki cywilnej** (dotyczy to w szczególności wszelkiego rodzaju decyzji administracyjnych, których stroną są wspólnicy, a nie spółka).

Powoduje to, że konsekwencje śmierci jednego ze wspólników są bardzo zbliżone do konsekwencji śmierci jednoosobowego przedsiębiorcy.

Zasadą jest, że prawa i obowiązki (de facto status wspólnika) w spółce cywilnej **nie są dziedziczone**, a spadkobiercy nie wchodzi do spółki, jeśli umowa na to nie pozwala.

UWAGA!

Jeśli umowa przewiduje dziedziczenie, a w miejsce zmarłego wspólnika wejdzie wielu spadkobierców, w tym np. małoletni, to działalność spółki może zostać sparaliżowana, jeżeli konieczne będzie wspólne podejmowanie decyzji.

Jeśli natomiast umowa milczy odnośnie wstąpienia spadkobierców zmarłego wspólnika, to w przypadku spółki cywilnej **dwuosobowej**, z chwilą śmierci jednego ze wspólników umowa wygasa i spółka przestaje istnieć w trybie natychmiastowym (wygasa NIP i REGON, blokowane są rachunki bankowe, nie można wystawić faktury etc.).

Spółki osobowe

Przykład II Spółki osobowe

Pan Michał Nowak oraz Pan Piotr Malinowski poznali się w 1989 r. poprzez swoje żony. Przez kilka lat utrzymywali bardzo bliskie relacje na gruncie prywatnym. W 1995 r. postanowili połączyć swoje siły i doświadczenie w ramach wspólnie prowadzonego biznesu w zakresie produkcji i przetwórstwa warzywno - owocowego. W tym celu utworzyli spółkę jawną pod firmą „Malinowa - M. Nowak, P. Malinowski” spółka jawna.

Dzięki sprawnemu zarządzaniu oraz przyjętej strategii biznesowej spółka szybko wypracowała pozycję lidera w branży. W ciągu kilkunastu lat działalności zbudowała majątek o wartości ok. 5 milionów złotych.

Co jakiś czas wspólnicy rozpoczynali rozmowę o przekształceniu spółki w spółkę kapitałową, jednak ilość bieżącej pracy oraz ciągle rosnąca liczba zamówień spowodowała, iż wspólnicy nigdy nie wdروżyli tego pomysłu w życie. Zresztą trochę obawiali się pełnej księgowości.

Pan Piotr właśnie dowiedział się, że jego wspólnik w czasie wyjazdu na narty uległ nieszczęśliwemu wypadkowi ze skutkiem śmiertelnym. Pan Michał miał trójkę dzieci, dwóch synów i córkę. Najmłodszy syn w wieku 9 lat, drugi pełnoletni. Najstarsza córka pochodziła z poprzedniego małżeństwa i nie utrzymywała kontaktu z ojcem, z uwagi na konflikt pomiędzy nim a byłą żoną. Pan Michał nie pozostawił testamentu.

Spółka jawna

Spółka jawna jest podstawową spółką osobową występującą w obrocie gospodarczym i na niej też skupimy się w naszej prezentacji. Jej najistotniejszą zaletą jest fakt, iż częściowo uniezależnia osobę wspólnika od samej spółki. To spółka jest podmiotem praw i obowiązków. Podobnie jednak jak w przypadku jednoosobowej działalności oraz spółki cywilnej wspólnicy spółki jawnej nadal odpowiadają całym swoim majątkiem za zobowiązania spółki.

Ogólną zasadą jest, że śmierć wspólnika spółki jawnej stanowi przyczynę rozwiązania spółki, a spadkobiercy zmarłego wspólnika **nie wstępują do spółki jawnej** w jego miejsce. Umowa spółki może jednak zawierać zapisy o dalszym istnieniu spółki ze spadkobiercami zmarłego wspólnika.

Wprowadzenie takich zapisów do umowy spółki powoduje, że po śmierci wspólnika spółka trwa. Jeżeli kwestia spadkobrania nie została równolegle uregulowana na gruncie prawa cywilnego (prawa spadkowego) to możemy mieć do czynienia z sytuacją, gdy do spółki wstąpi wielu spadkobierców (tzw. **wspólnik zbiorowy**).

Może to rodzić określone problemy, bo chociaż spadkobiercy powinni zgodnie z prawem wyznaczyć spośród siebie jednego przedstawiciela, to w praktyce przy podejmowaniu wspólnej decyzji muszą się porozumieć także między sobą. O konflikt w takim przypadku nietrudno. Sytuacja dodatkowo skomplikuje się, jeśli jednym ze spadkobierców będzie osoba małoletnia (wymóg uzyskiwania zgody sądu opiekuńczego).

UWAGA!

Jeżeli natomiast umowa spółki milczy w kwestii wstąpienia spadkobierców, to konsekwencje śmierci wspólnika uzależnione są od tego czy mamy do czynienia ze spółką dwuosobową czy też spółką posiadającą więcej niż 2 wspólników.

Zgodnie z przeważającym poglądem w przypadku **spółki dwuosobowej**, w której wyłączono wstąpienie spadkobierców, śmierć jednego ze wspólników powoduje rozwiązanie spółki z mocy prawa i rodzi konieczność przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego oraz spłaty spadkobierców zmarłego wspólnika. Spółka jawna dla swego istnienia wymaga bowiem co najmniej dwóch wspólników.

W przypadku **spółki wieloosobowej** (3 i więcej wspólników) śmierć wspólnika co do zasady również stanowi przyczynę rozwiązania spółki, jednak pozostali wspólnicy mogą podjąć uchwałę o dalszym trwaniu spółki bez udziału zmarłego wspólnika. Możliwe jest również wprowadzenie już w samej umowie spółki zapisów o dalszym trwaniu spółki bez spadkobierców zmarłego wspólnika (nie jest to dopuszczalne w spółce dwuosobowej).

Jeżeli spadkobiercy zmarłego wspólnika nie wstępują do spółki w jego miejsce, uprawnieni są do otrzymania **spłaty** z tytułu udziału kapitałowego wspólnika w spółce. W konkretnych przypadkach mogą to być znaczne kwoty, co może skutkować nadmiernym obciążeniem majątku spółki i utratą płynności. Wartość majątku spółki ustala się bowiem na dzień śmierci wspólnika poprzez sporządzanie osobnego bilansu uwzględniającego **wartość zbywczą (rynkową) majątku spółki**. Jeśli wartość składników majątku przyjęta w księgach będzie znacznie w tym przypadku niższa od ich wartości rynkowej – do spłaty spadkobierców przyjęta zostanie wartość rynkowa.

Spółka z o.o.

Przykład III Spółka z o.o.

Pan Tomasz i Pan Paweł są wspólnikami w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. Zakładając spółkę, wspólnicy chcieli, aby działalność była prowadzona jednomyślnie, bez przyznawania przewagi jednemu ze wspólników. Dlatego każdy z nich posiada po 50% udziałów. Zgromadzenie Wspólników dla swej ważności wymaga obecności całego kapitału zakładowego, a uchwały podejmowane są jednomyślnie. Sama umowa nie zawiera żadnych zapisów dotyczących dziedziczenia udziałów.

Pan Paweł od wielu lat miał problemy z nadciśnieniem tętniczym, które bagatelizował. Irytował się także, gdy rodzina rozpoczynała rozmowy o jego ewentualnej śmierci, mówiąc, że przykładają do tego zbyt dużą wagę. Prawdą było jednak, że obawiał się śmierci i wolał odsunąć od siebie ten nieprzyjemny dla niego temat.

Kilka dni temu Pan Paweł zmarł.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością jest najbardziej elastyczną formą prowadzenia działalności pod kątem sukcesji. Dodajmy jednak - dobrze zaplanowanej sukcesji.

Planowanie spadkowe w obrębie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, podobnie jak w przypadku spółek osobowych, również powinno przebiegać dwutorowo – z jednej strony należy właściwie skonstruować zapisy umowy spółki (tutaj głównie w celu zabezpieczenia samej spółki i zagwarantowania jej niezakłóconego działania po śmierci wspólnika), a jednocześnie uregulować także kwestie z zakresu spadkobrania.

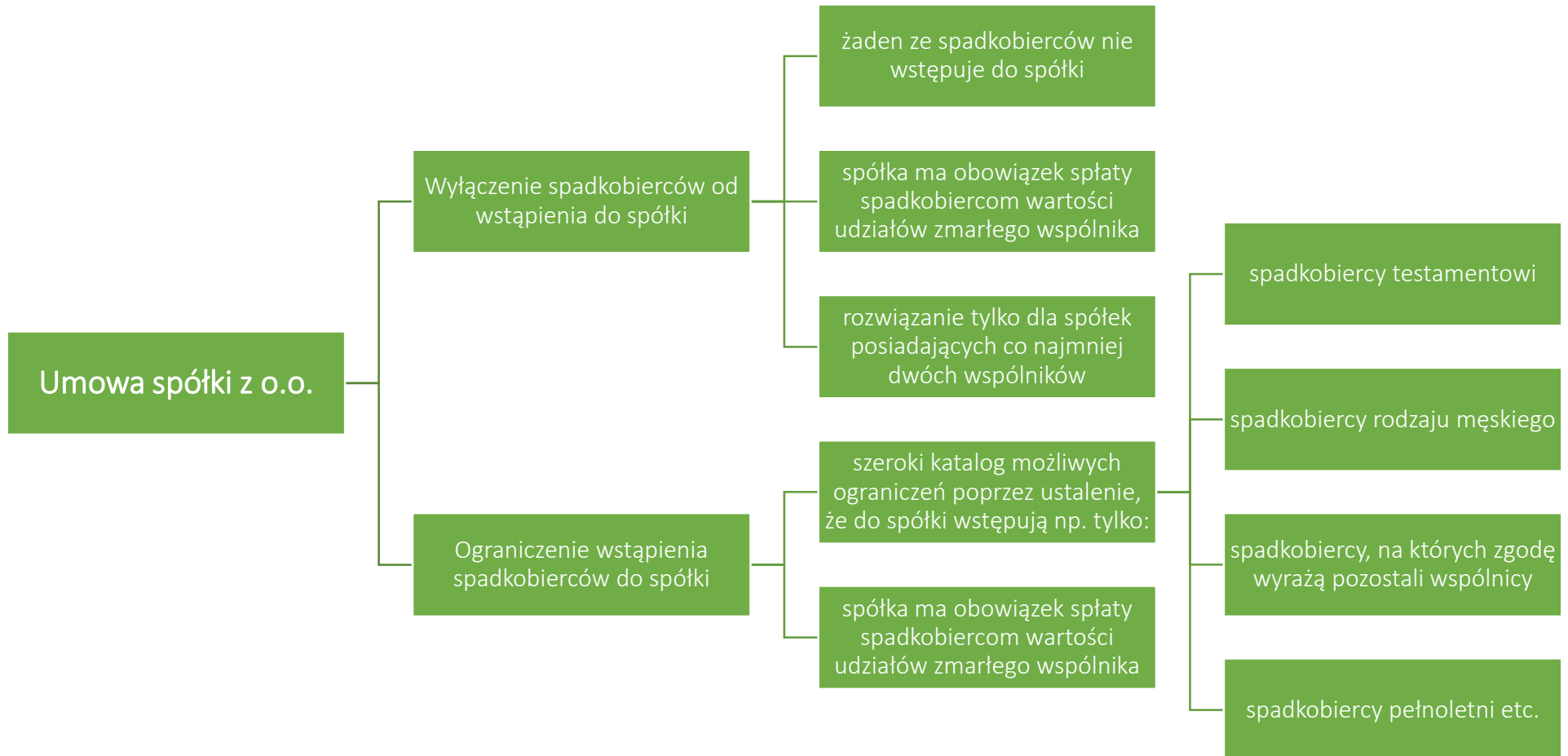
Ogólną zasadą jest, że udziały w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością są **dziedziczone**. Co istotne, spadkobiercy nabywają udziały zmarłego wspólnika z chwilą jego śmierci, ale status wspólnika oficjalnie nabywają dopiero z chwilą przedstawienia spółce dowodu przejścia udziałów, a więc prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku bądź zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia. Wiemy już, że może to potrwać nawet kilka miesięcy.

Powoduje to, że niezabezpieczenie spółki na wypadek śmierci wspólnika może doprowadzić do paraliżu decyzyjnego oraz niemożności prowadzenia normalnej działalności. Sytuacja w jednoosobowych spółkach z o.o. będzie jeszcze trudniejsza, zwłaszcza jeśli jedyny wspólnik był równocześnie jedynym członkiem zarządu. Z chwilą jego śmierci przestają bowiem istnieć dwa najważniejsze organy spółki, posiadające zdolność do prowadzenia spółki i podejmowania decyzji w najistotniejszych dla niej kwestiach.

Przepisy Kodeksu spółek handlowych przewidują możliwość wyłączenia bądź ograniczenia wstąpienia spadkobierców zmarłego wspólnika do spółki (por. kolejny slajd).

W przypadku wprowadzenia zapisów dotyczących wyłączenia lub ograniczenia wstąpienia należy ponadto uwzględnić i odpowiednio zabezpieczyć ewentualne **środki finansowe** po stronie Spółki przeznaczone na spłatę spadkobierców niewstępujących do spółki.

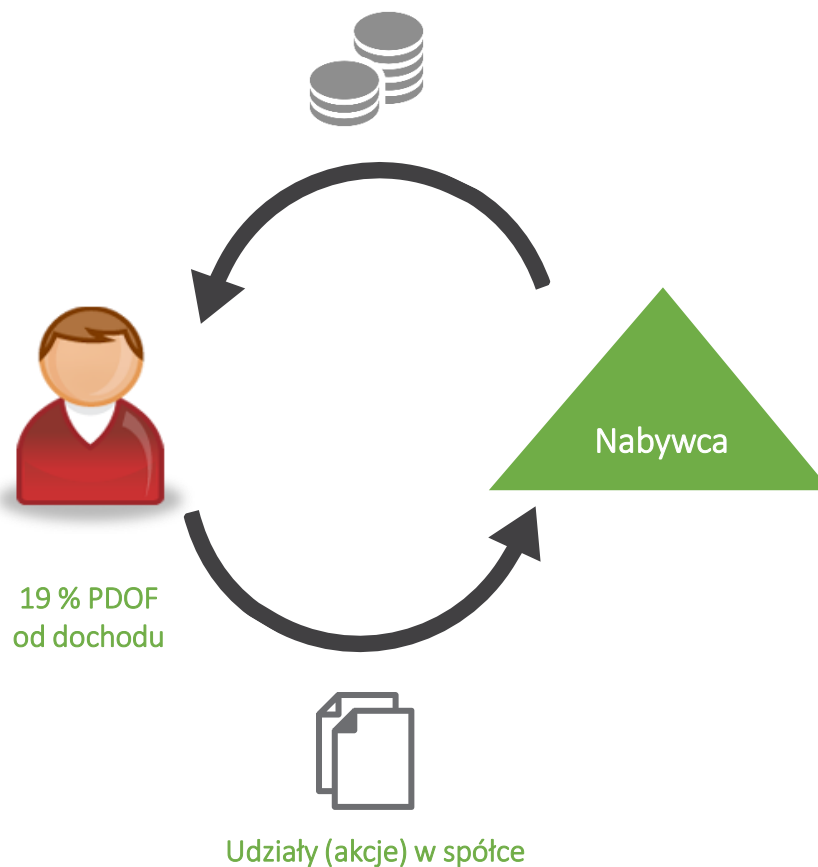
Dziedziczenie udziałów w spółce z o.o.

Spółki kapitałowe: możliwość sprzedaży udziałów (akcji)

Opodatkowanie przychodu ze sprzedaży udziałów (akcji)

Elastyczna forma spółki z o.o. przejawia się nie tylko stosunkowo nieskomplikowanym przystąpieniem spadkobierców do spółki, ale także możliwością łatwej sprzedaży udziałów.

Opodatkowanie poszczególnych rodzajów spółek handlowych

Jedną z istotniejszych kwestii, które warto rozważyć na etapie planowania sukcesyjnego są aspekty podatkowe planowanych rozwiązań. Poniżej przedstawiamy zestawienie opodatkowania poszczególnych typów spółek prawa handlowego:

Rodzaj spółki	Kto jest podatnikiem?	Stawka PIT - Wspólnicy	Stawka CIT - Spółka	Stawka efektywna
Spółka jawna	Wspólnicy	19%	--	19%
Spółka partnerska	Wspólnicy	19%	--	19%
Spółka komandytowa	Wspólnicy	19%	--	19%
Spółka komandytowo-akcyjna	Wspólnicy oraz Spółka	dywidenda (19%)	19%	34,4%
Spółka z o.o.	Wspólnicy oraz Spółka	dywidenda (19%)	19%	34,4%
Spółka akcyjna	Wspólnicy oraz Spółka	dywidenda (19%)	19%	34,4%

Planowanie sukcesyjne. Warto!

Celem naszej publikacji było zasygnalizowanie Państwu zagrożeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej w określonych formach prawnych.

Ramy niniejszego opracowania nie pozwoliły niestety na kompleksowe i szczegółowe przedstawienie wszelkich możliwych rozwiązań, tym bardziej że ich ostateczny kształt w dużej mierze zależy od specyfiki danego biznesu oraz potrzeb i oczekiwań każdego z Państwa. Staraliśmy się jednak wskazać Państwu możliwe kierunki działania.

Przede wszystkim zaś chcieliśmy zaszczerpić w Państwu świadomość istnienia zagadnienia sukcesji biznesu, a także wskazać Państwu korzyści płynące z planowania sukcesyjnego oraz planowania spadkowego. Są to bowiem narzędzia, które – jeśli zastosowane w sposób świadomy oraz ustrukturyzowany – pozwolą „unieśmiertelnić” nasz biznes, będący często dorobkiem całego naszego życia, jak również zapewnić jego dalszy rozwój i sprawne funkcjonowanie.

Mamy nadzieję, iż cel ten, chociaż częściowo, udało nam się osiągnąć.

Hubert Sommerrey

Partner

e-mail: hubert.sommerrey@sp-legal.pl

Dwór Marcelin
ul. Marcelińska 62 lok. 7
60-354 Poznań

Tel.: + 48 61 22 23 997
e-mail: poznan@sp-legal.pl